

Олена Чигринець

## ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

*Досліджено ризики збільшення іноземного капіталу у банківській системі України, розкрито критерії їх видової класифікації. Визначено стадії проникнення іноземного капіталу у банківську систему України як ключовий фактор при застосуванні методів регулювання присутності іноземного капіталу у банківській системі.*

*Ключові слова:* іноземний капітал, банківська система, ризик, стадія проникнення капіталу, капіталізація.

*Исследованы риски увеличения иностранного капитала в банковской системе Украины, раскрыты критерии их видовой классификации. Определены стадии проникновения иностранного капитала в банковскую систему Украины как ключевой фактор применения методов регулирования присутствия иностранного капитала в банковской системе.*

*Ключевые слова:* иностранный капитал, банковская система, риск, стадия проникновения капитала, капитализация.

*The risk of foreign capital in the banking system of Ukraine increasing is investigated, the criteria of risk species classification described. Definition of the stages of penetration of foreign capital into the banking system of Ukraine as a key factor in applying the methods of regulation of foreign capital into the banking system.*

*Key words:* foreign capital, banking system, risk, stage of capital penetration, capitalization.

**Визначення проблеми.** Сучасні тенденції розвитку міжнародної економіки створюють умови для докорінної зміни інтеграції банківського капіталу, ведуть до виникнення нових форм монополістичних зв'язків у глобальному масштабі, змінюють розміщення сил між банками різної національної приналежності, зумовлюють переваги від інтеграції іноземного банківського капіталу для одних країн та ризики для інших.

Не оминають ці процеси і вітчизняну банківську систему. Сучасний етап розвитку банківської системи України характеризується суттєвим зростанням частки іноземного капіталу та посиленням позицій на вітчизняному ринку іноземних банків. Доказом цього є динаміка статистичних показників: за останній рік частка іноземного капіталу у статутному капіталі банківської системи України на початок 2010 року склала 35,8%. Кількість іноземних банків – 51, у тому числі зі 100-процентним іноземним капіталом – 18 [4]. Походження іноземного капіталу банківського сектору України в розрізі країн наведено в табл.1.

Таблиця 1. Походження іноземного капіталу банківського сектору України

| № з/п  | Країна реєстрації нерезидента України-учасника банку | На 01.01.2010р., %                              |                                  | На 01.01.2009р., %                              |                                  |
|--------|------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|----------------------------------|-------------------------------------------------|----------------------------------|
|        |                                                      | Опосередковане володіння через акціонерів банку | Пряма участь іноземного капіталу | Опосередковане володіння через акціонерів банку | Пряма участь іноземного капіталу |
| 1      | 2                                                    | 3                                               | 4                                | 5                                               | 6                                |
| 1      | РФ                                                   |                                                 | 8,13                             |                                                 | 5,45                             |
| 2      | Франція                                              |                                                 | 4,29                             |                                                 | 3,77                             |
| 3      | Кіпр                                                 | 0,45                                            | 4,26                             | 0,77                                            | 7,1                              |
| 4      | Австрія                                              | 0,74                                            | 3,66                             | 1,25                                            | 5,97                             |
| 5      | Нідерланди                                           |                                                 | 2,62                             |                                                 | 2,78                             |
| 6      | Угорщина                                             |                                                 | 2,41                             |                                                 | 2,95                             |
| 7      | Швеція                                               |                                                 | 2,13                             |                                                 | 2,17                             |
| 8      | Польща                                               |                                                 | 1,96                             |                                                 | 1,88                             |
| 9      | Греція                                               |                                                 | 1,48                             |                                                 | 2,20                             |
| 10     | Німеччина                                            |                                                 | 1,41                             |                                                 | 1,51                             |
| 11     | Італія                                               |                                                 | 0,83                             |                                                 | 1,41                             |
| 12     | Інші*                                                | 0,02                                            | 1,42                             |                                                 | 3,95                             |
| Усього |                                                      | 1,21                                            | 34,60                            | 2,02                                            | 41,14                            |

\* Бельгія, Британія, Ірландія, Люксембург, Сполучені Штати Америки, Грузія, Туреччина, Канада, Швейцарія, Віргінські Острови (Британські), Латвія, Фінляндія, Словаччина.

Такі тенденції свідчать про поступову інтеграцію нашої держави у світову фінансову систему та вплив на її розвиток чинників глобалізації. Однак слід зазначити, що процеси глобалізації та міжнародної інтеграції відзначаються не тільки об'єктивністю і незворотністю прояву, але й неоднозначністю і суперечливістю можливих наслідків. З одного боку, це можливість вільного руху фінансового капіталу, впровадження уніфікованих міжнародних принципів діяльності та інноваційних розробок, підвищення конкурентоспроможності фінансових установ, введення у діяльність сучасних технологій і бізнес-процесів. З іншого – посилення економічної і політичної взаємозалежності між країнами, захоплення чи втрата фінансових, товарних, фондових ринків, перетворення окремих країн на сировинні придатки, зростання розриву між багатством і бідністю, рівня спекуляції, системних ризиків. За цих умов особливо актуальним для України є дослідження впливу іноземного капіталу на функціонування вітчизняної банківської системи, створення економіко-правових умов для вітчизняних банків з метою підвищення їх конкурентоспроможності на внутрішньому ринку.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Проблема впливу іноземного капіталу на функціонування вітчизняної банківської системи стала об'єктом значного інтересу та предметом палких дискусій як у науковій сфері, так і серед банкірів-практиків. Слід зазначити, що на вирішення цієї проблеми спрямована розробка науково-дослідної теми «Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України», яка здійснювалася Львівським інститутом банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Особливої уваги заслуговують публікації В. Гейця, О. Сугоняко, М. Савлука, О. Барановського, В. Міщенко, Т. Смовженко, Н. Шелудько. Комплексним підходом до визначення переваг, тенденцій, недоліків та механізмів протидії небезпекам збільшення присутності іноземного капіталу у банківській системі України відзначаються праці В. Гейця [2]. Праці О. Барановського присвячені проблемам оцінки негативних наслідків відкриття філій іноземних банків в Україну [1]. Аналізуючи сучасні тенденції залучення іноземного капіталу в банківську систему України, Т. Смовженко та О. Другов виокремлюють ризик «залежного розвитку» як один із найбільш вагомих та пропонують рекомендації щодо його мінімізації [6]. Детальний аналіз зарубіжного досвіду країн Центральної та Східної Європи із оцінкою основних мотивів, позитивних моментів присутності іноземного капіталу у банківській системі країн-реципієнтів та уроків для України проведено у статті В. Міщенко [3].

Аналізуючи вищевказані публікації слід зробити висновок, що проблема посилення впливу іноземного капіталу на функціонування вітчизняної банківської системи є актуальною, вона існує, викликає інтерес, породжує наукові дискусії та прикладні підходи до вирішення.

**Метою статті** є дослідження ризиків зростання іноземного капіталу у банківській системі країни, визначення критеріїв їх видової класифікації, виокремлення стадій проникнення іноземного капіталу у банківську систему країни як ключового фактора при застосуванні важелів регулювання ризиків.

**Виклад основного матеріалу.** Основним фактором привабливості національної банківської системи для іноземних банків є отримання більш високого прибутку за умови прийнятної ризику. Частка іноземного капіталу залежить від величини банківської чистої маржі, прибутковості банківського сектора, кредитоспроможності країни, економічної та політичної стабільності, торговельних зв'язків, особливостей банківських систем, економічних факторів (ВВП на душу населення, рівень інфляції, реальні процентні ставки). У більшості випадків присутність іноземного банківського капіталу є потужнішою за низького рівня оподаткування та низького рівня концентрації у банківській сфері. Тому Україні сьогодні потрібно активніше вживати заходів щодо підвищення рівня концентрації національного банківського капіталу.

Як правило, іноземний банківський капітал не несе тих витрат, які пов'язані з виконанням неформальних обов'язків місцевих банків перед політичними структурами та участю у тіньових механізмах. Прихід іноземних банків корелюється зі зниженням чистої маржі національних банків. Що менше перешкод для приходу іноземного капіталу, то менша маржа у національних банків, то більші накладні витрати, зумовлені необхідністю підвищення заробітної плати, а також вища управлінська та організаційна ефективність.

Вплив іноземного капіталу на національну банківську систему є двоступеневим і має певний проміжний «пори́г», за яким поява нових банків різко посилює ефект присутності іноземного банківського капіталу. Феномен «порогу» пояснюється тим, що в країнах із невисокою присутністю іноземного банківського капіталу іноземні банки не стільки конкурують з національними, скільки займаються обслуговуванням іноземних клієнтів.

Експансію іноземних банків на фінансовому ринку України доцільно розглядати як з позиції виявлення позитивних наслідків цього процесу, так і з точки зору оцінки ризиків для безпеки розвитку вітчизняної банківської системи. Власне

регулятивні механізми на рівні держави, банківської системи та самих банків повинні бути спрямовані на мінімізацію негативних наслідків таких ризиків і посиленню наступних позитивних моментів інтеграції:

- впровадження сучасних технологій та бізнес-процесів у банківську діяльність;
- зростання обсягів кредитних ресурсів за умови спрямування їх на розвиток національної економіки;
- розширення спектра банківських послуг та впровадження комплексного підходу до їх надання, розробки пакетів послуг, зокрема для корпоративних клієнтів;
- удосконалення діючих систем ризик-менеджменту у банках;
- активізацію конкуренції на фінансовому ринку;
- здійснення реструктуризації та реорганізації банківських установ в напрямі посилення їхньої капіталізації та конкурентоспроможності.

Рівень ризикованості для економіки країни-реципієнта присутності іноземного капіталу у банківській системі чи рівень вигод від поетапного здійснення цього процесу залежатиме в першу чергу від чіткої позиції країни-реципієнта щодо допустимого рівня іноземного капіталу у банківській системі, його якості, цілей вливання та походження, прийнятої політики захисту національних інтересів.

Ризик присутності іноземного капіталу у банківській системі країни пов'язаний із невизначеністю наслідків впливу іноземного капіталу на рівень функціонування банківської системи та розвиток економіки країни-реципієнта. При цьому невизначеність цих наслідків залежить від низки чинників, а саме:

- розвитку національної економіки країни-реципієнта, економічної і політичної стабільності у країні;
- прогнозованої економічної ефективності вкладення фінансового капіталу у цій країні;
- капіталізації та конкурентоспроможності банківської системи країни;
- існуючого рівня присутності іноземного капіталу у банківській системі цієї країни;
- регулятивних методів, що застосовуються для захисту національних інтересів;
- тенденцій розвитку фінансового ринку в умовах глобалізації;
- стратегії і тактики здійснення фінансової експансії розвинених країн на ринки країни-реципієнта;
- ступеня відкритості фінансової системи для іноземних інвесторів.

Комплексний вплив на ці чинники лежить в основі методології регулювання ризиків присутності іноземного капіталу у банківській системі країни і визначатиме їхній прийнятний рівень. Слід зазначити, що ризики присутності іноземного капіталу у банківській системі країни через глобальність наслідків прояву впливають на економічну, соціальну, структурну, фінансову, конкурентну, політичну та інші сфери діяльності. Це і зумовлює комплексний підхід до їхньої класифікації та визначення змісту.

Результати аналізу світового досвіду показали, що існує ціла низка ризиків, пов'язаних із збільшенням частки іноземного капіталу в банківській системі країни, та система критеріїв їх видової класифікації.

Основними критеріями поділу ризиків присутності іноземного капіталу у банківській системі країни є:

- функціональний рівень прояву наслідків дії ризиків;
- сегмент захоплення ринку банківських послуг;
- стратегія проникнення іноземного капіталу у банківську систему;
- середовище виникнення ризиків;
- стадії проникнення іноземного капіталу у банківську систему;
- ієрархічна структура впливу ризиків на розвиток країни.

Функціональний рівень прояву наслідків дії ризиків присутності іноземного капіталу у банківській системі визначається ступенем впливу цих ризиків на стабільність її функціонування. Через впливання іноземного капіталу у банківський сектор прояв ризиків відбуватиметься на рівні банківської системи. Можливість зниження її стабільної роботи внаслідок різкого відтоку іноземного капіталу при погіршенні ситуації в Україні, східноєвропейському регіоні чи країні походження традиційно впливає на фінансовий ринок загалом та порушує механізми функціонування всього господарського комплексу країни, структури виробництва, диверсифікації ресурсів.

Втрата контролю за банківською системою з боку вітчизняних інвесторів може змінити рух фінансових потоків у країні з напряму підтримки вітчизняних та стратегічно важливих для економіки підприємств і виробників на фінансування виробництв за участю іноземного капіталу та більш економічно вигідних іноземним інвесторам. Це доводить і приклад Польщі, яка допустивши іноземні банки на свій ринок (близько 70 %), сьогодні визнає ситуацію, в якій найважливіші фінансові, інвестиційні і кредитні рішення приймаються за кордоном і утворюють загрозу суверенності польської економічної політики та незацікавленість у розвитку польської промисловості чи експорту.

Важливим критерієм класифікації ризиків є сегмент захоплення ринку банківських послуг іноземними банками. Кредитне входження на ринок банківських послуг країни-реципієнта здійснюється через насичення фінансовими ресурсами її економіки. Окрім висвітлених вище переваг цього процесу, потенційними ризиками можуть стати неспроможність нашої економіки ефективно освоїти такі обсяги ресурсів і виникнення кризи, надмірний контроль з боку іноземних банків діяльності позичальників, втрата конкурентних позицій вітчизняними банками через неможливість послабити кредитний контроль, що може суттєво збільшити кредитні ризики і призвести до банкрутства банків. При цьому іноземні банки можуть підтримувати кредитами потужні українські підприємства частково через заставу цінних паперів, і таким чином привласнювати їх, або спрямовувати їх діяльність у русло, яке вигідне інвесторам, а не розвитку вітчизняної економіки. Не виправдані на сьогодні надії і щодо здешевлення банківських кредитів. Знижуючи ставки депозитного відсотка до європейського рівня, банки з іноземним капіталом наразі не зменшують відсоткові ставки за кредитами, підтримуючи таким чином високу маржу своєї діяльності на території країни-реципієнта. Вичерпування ресурсів з країни-реципієнта, залучених від громадян депозитними програмами, у момент згорання або переміщення бізнесу іноземного банку може призвести до соціального ризику – втрати довіри населення до банківської системи, посилення політичних впливів, погіршення рівня економічної безпеки країни. Крім цього, слід враховувати імовірний прихід в Україну іноземних банків без надійної репутації і сумнівними джерелами

походження коштів. Ризики, що виникають при входженні на ринок іноземних банків двома шляхами, зумовлюють здебільшого порушення роботи фінансово-кредитного механізму країни.

Стратегія і спосіб проникнення іноземного капіталу у банківську систему країни-реципієнта визначається перш за все основними мотивами входження іноземного капіталу – захоплення нових ринків, монополізація банківських сегментів, отримання високих прибутків, цілеспрямоване послаблення і знищення банківської системи країни-реципієнта, політичні і соціальні впливи на її розвиток країни з орієнтацією на послаблення національних інтересів. Ризики, що виникають при злитті вітчизняного та іноземного банків, полягають у втраті індивідуальної значимості вітчизняного банку на ринку, політики його діяльності та стратегічних орієнтирів. Потужна фінансова група може демпінгувати директивні фінансові рішення, диктувати політику на ринку, виходити за межі національного регулювання. При поглинанні вітчизняних банків прояв ризиків є більш агресивним – банк фактично зникає з ринку, його власники зазнають втрат, порушуються зобов'язання перед вкладниками, втрачається довіра до банківської системи. Низька капіталізація робить вітчизняні банки легким об'єктом для поглинання іноземними структурами, обмежує їх конкурентний потенціал, стримує приплив прямих іноземних інвестицій, зумовлює невиправдану відсоткову політику. Купівля іноземними банками вітчизняних банківських установ також спричиняє низку ризиків. Це, насамперед, ризики конкуренції та концентрації у банківському секторі, зміни організаційної та функціональної структури банків, впровадженні стратегії їх розвитку, спрямованої не завжди на захист національних інтересів, підтримку вітчизняних наукоємних і перспективних галузей виробництва. Ризик конкуренції проявляється в тому, що присутність іноземних банків робить неконкурентоспроможними вітчизняні банківські структури за параметрами капіталізації, асортименту банківських послуг, умов і вартості їх надання, інноваційності банківських технологій.

Класифікація ризиків присутності іноземного капіталу за сферою виникнення обумовлена: середовищем, в якому здійснюють вплив ризикоутворюючі чинники; можливістю прояву наслідків ризиків на рівні втрати конкурентних позицій вітчизняними банками, частки ринку; фінансовими втратами, порушенням ліквідності та організаційної структури; негативними функціональними змінами у роботі банківської системи; концентрацією капіталу у банківському секторі на користь надпотужних банківських груп; втратою довіри вкладників, порушенням виконання соціальних функцій банківською системою, негативними політичними впливами.

Ринковий ризик – це можливість захоплення вітчизняного банківського ринку іноземними банками, витіснення з ринку неконкурентоспроможних і слабокапіталізованих вітчизняних банківських структур, втрата контролю з боку внутрішніх інвесторів над національним фінансовим ринком, зміна структури ринку, залежність розвитку власного фінансового ринку від політики іноземних банків.

Фінансовий ризик – це імовірність фінансових втрат чи недоотримання прибутків вітчизняними банками внаслідок посилення концентрації іноземного банківського капіталу, встановлення контролю над фінансовими потоками країни, в яку інтегруються, зниження процентних та комісійних доходів вітчизняних банків, порушення ліквідності банківської системи країни-реципієнта. Слід зазначити, що

фінансовий ризик зумовлює і втрати на рівні економіки країни та зменшення дохідної частини бюджету.

Ризик концентрації – це імовірність скорочення кількості вітчизняних банків та поява надпотужних фінансово-промислових груп, консорціумів, що контролюють значну частину активів банківської системи та концентрують значну частину фінансових потоків країни-реципієнта.

Ризик конкуренції проявляється у втраті позицій вітчизняних банків за наявності конкурентних переваг іноземних банків (капіталізації, інноваційності технологій, культурі і сервісі надання послуг). Внаслідок дії цього ризику розвинені держави мають змогу підвищувати конкурентоспроможність власних економічних систем за рахунок перерозподілу фінансових потоків на ринках країн-реципієнтів.

Ризик довіри – це імовірність втрати довіри вкладників та внутрішніх інвесторів до вітчизняної банківської системи, можливості держави регулювати діяльність іноземних банків. Процеси концентрації іноземного капіталу та реорганізації вітчизняної банківської системи в напрямі скорочення кількості банків чи зміни політики їх діяльності можуть призвести до кризової ситуації і посилення недовіри населення до банківської системи, масового відтоку депозитних вкладень.

Функціональний ризик – це загроза економічній безпеці країни через можливий неконтрольований відтік капіталу та фінансових ресурсів, порушення гармонійної роботи фінансово-кредитного механізму країни, негативних змін у господарському секторі країни.

Структурний ризик – це можливість фінансових втрат та послаблення конкурентних позицій внаслідок диспропорційної зміни організаційної структури банківського сектора, зростання частки іноземного капіталу у банківській системі, витіснення з ринку місцевих регіональних чи спеціалізованих банків, їх поглинання іноземними банками.

Політичний ризик – це імовірність посилення політичного впливу через контроль фінансових потоків, підтримки антидержавних бізнес-політичних груп, прийняття стратегічно важливих рішень на рівні окремих системоутворюючих банків, банківської системи країни, уряду внаслідок збільшення присутності іноземного капіталу в економіці та особистого впливу окремих зарубіжних інвесторів.

Ризик втрати економічного суверенітету країни – це ризик, зумовлений відкритістю системи для проникнення іноземних капіталів, некерованими процесами глобалізації і цілковитого захоплення національної банківської системи іноземним капіталом, контролем зовнішніми інвесторами обсягів, структури та напрямів розвитку господарського сектора країни-реципієнта.

Визначальним критерієм класифікації впливу ризиків збільшення іноземного капіталу на функціонування банківської системи країни, на наш погляд, є інтенсивність проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор. За такого підходу доцільним є виділення таких основних стадій проникнення іноземного капіталу: входження, інтенсивного проникнення, отримання контролю, наповнення і виходу на нові ринки.

Перша стадія – входження – характеризується низькою часткою іноземного капіталу у банківському секторі країни-реципієнта. Іноземні інвестиції у банківську діяльність здійснюються рідко, як правило, з метою вивчення ринку, оцінки

внутрішньої дохідності діяльності, адаптації до менталітету та регіональних особливостей функціонування банків. При цьому банківський капітал слідує за фінансовим – спочатку на ринок приймаючої країни приходить фінансовий капітал через іноземні компанії, в потім вже з'являються банки. На цій стадії іноземні банки створюються здебільшого з метою надання фінансових послуг для розвитку діяльності іноземного бізнесу експортно-імпортного характеру, обслуговування власних клієнтів – підприємців. Особливістю впливу капіталу на цій стадії є чітке цільове призначення капіталу та використання вітчизняних банківських установ як посередників через спільну участь у проєктах.

На цій стадії високих фінансових ризиків зазнає інвестор, оскільки входить на ринок для вивчення, адаптації і моделювання стратегії діяльності. Водночас рівень ризиків присутності іноземного капіталу у банківській системі для країни-реципієнта низький. Як правило, це тільки передумови виникнення ризиків, які проявляються в тому, що іноземний капітал у банківській сфері розширює присутність на території країни-реципієнта великих іноземних компаній, підтримує їх діяльність і створює передумови для експорту прибутків.

Друга стадія – інтенсивного проникнення – характеризується стрімким зростанням частки іноземного капіталу у банківській системі країни-реципієнта за короткий проміжок часу. Перехід до цієї стадії відбувається в результаті вивчення іноземними банками ринку, виокремлення найбільш прибуткових сфер діяльності, відчуття послабленого регуляторного середовища в країні-реципієнті, відсутності чітких інструментів міжнародних стандартів регулювання банківського бізнесу та ефективно налагодженої системи їх застосування. Враховуючи те, що за кордоном банки підлягають потужному регулятивному контролю, ліберальне ліцензування банківської діяльності, легкі умови приватизації є привабливими для іноземних банків і створюють сприятливі передумови для їх масового входження на фінансовий ринок країни-реципієнта. Метою інтенсивного проникнення на банківський ринок іноземного капіталу є захоплення ринків, отримання ринкових переваг, проникнення у найприбутковіші сфери діяльності. Як правило, це відбувається через наближення функціонування таких банків до діяльності так званих вітчизняних “блакитних фішок”, залучення найбільш платоспроможних клієнтів. На цій стадії рівень ризиків для вітчизняного банківського сектора та країни стрімко зростає. Найбільш суттєвими в даний момент є стратегічні ризики економічної безпеки та поточні структурні, фінансові ризики, ризики конкуренції та концентрації. Внаслідок того, що іноземні банки мають у розпорядженні ресурси материнського банку, сучасні інноваційні технології, моделі управління ризиками та структуризації витрат на ведення банківського бізнесу, вони менше зазнають впливу ризиків та суттєво ускладнюють конкуренцію для вітчизняних банків на фінансовому ринку. Вітчизняні підприємці можуть переходити на обслуговування в іноземні банки з метою диверсифікації ризиків власної діяльності, якісного обслуговування, використання міжнародних послуг, зокрема акредитивів. Особливо важливим є ризик надмірної концентрації іноземного капіталу у певних сферах господарського сектора, зокрема через кредитну підтримку та монополізацію одного із сегментів ринку банківських послуг.

Третя стадія – отримання контролю – характеризується суттєвою концентрацією іноземного капіталу у банківському секторі країни-реципієнта. Інтенсивність експансії іноземним капіталом банківського сектора визначається величиною банківської чистої маржі, прибутковістю банківського сектора,



кредитоспроможністю, економічною та політичною стабільністю країни-реципієнта. На цій стадії іноземні банки переходять від фінансової підтримки іноземних компаній, «блакитних фішок», прибуткового середнього бізнесу до надання споживчих кредитів і масового покриття ринку банківських послуг. Активізується ризик концентрації та контролю іноземним капіталом фінансових потоків та ефективності діяльності господарського сектора країни. Концентрація іноземного банківського капіталу на цій стадії зумовлена також низьким рівнем оподаткування банківського бізнесу. Суттєвим є ризик концентрації іноземного капіталу конкретних країн походження, що посилює залежність від капіталів, економічного і політичного курсу тієї чи іншої країни і може спричинити значний рівень фінансового, структурного і соціального ризиків у країні-реципієнті. Важливий вплив на рівень ризиків на цій стадії відіграє компактність країни-реципієнта, параметри її фінансового ринку, можливість легкого покриття і контролю. Суттєвим є ризик втрати економічного суверенітету країни. Іноземні банки фактично здійснюють вирішальний вплив на характер та пріоритети економічного розвитку в державі, контролюють найбільш ефективні сфери діяльності, зокрема через право власності на виробничі об'єкти, порушують цілісність економічних інтересів суспільства, що призводить до соціальних проблем.

Ризиком, який активізується саме на цій стадії, є ризик довіри, який посилює соціальні та політичні диспозиції і суттєво впливає на фінансовий ринок через негативні очікування його суб'єктів. На стадії масового захоплення підвищується рівень ризику залежного розвитку, оскільки стратегічно у фінансовій системі країни-реципієнта пріоритетними стають не власні національні інтереси, а реалізація стратегічних завдань країн, що здійснюють фінансові інтервенції через банківський сектор.

Четверта стадія – наповнення і виходу на нові ринки – характеризується суттєвим контролем іноземними банками фінансового, виробничого та споживчого секторів економіки країни-реципієнта, впливом на політичні рішення та визначення соціального рівня добробуту населення. Для вітчизняних банків, що своєчасно не консолідувалися і не визначили напрямів спеціалізації, важко знайти вільну нішу для розвитку. На ринку викреслюється чітка залежність від іноземного капіталу, його монополія. Слід відзначити, що такий контроль поширюється і на бізнес, який обслуговують іноземні капітали. При цьому окрім структурних, соціальних і політичних ризиків, рівень яких підвищується, значимими є також фінансові ризики через постійний відтік прибутку з території країни-реципієнта. Негативні наслідки фінансового ризику можуть проявитися і в разі згорання діяльності іноземних банків за умов фінансової кризи в країні-реципієнті та перетіканню капіталу на нові ринки – більш прибуткові, менш ризиковані для інвесторів. За цих умов виникає загроза для економічної безпеки країни-реципієнта через можливий неконтрольований відтік капіталу та фінансових ресурсів.

Іноземні банки менш чутливі до зовнішніх ринкових змін, мають добре диверсифіковану структуру кредитно-інвестиційного портфеля, стійкі до перепадів і економічних циклів. Великим іноземним банкам тісно конкурувати у своїх країнах та у тих країнах, де вони вже наповнили фінансові ринки капіталом. Крім того, в розвинених країнах на розвиток банківського бізнесу впливає активне функціонування ринку цінних паперів, що дає змогу позичальникам залучати додаткові кошти поза банками. Тому у перспективі вони активно здійснюють

експансію на ринки сусідніх країн за умов економічної, політичної і законодавчої безпеки країни-реципієнта та контрольованого рівня фінансових ризиків. Саме на стадії наповнення і виходу на нові ринки іноземний капітал чітко контролює всі фінансові потоки в країні-реципієнті і через її ринок здійснює експансію на фінансові ринки сусідніх країн задля досягнення економічної вигоди чи конкурентних переваг на світовому ринку.

Отже, проведені дослідження засвідчили, що рівень ризиків присутності іноземного капіталу у банківській системі країни-реципієнта, їх видова класифікація та ступінь впливу на економічний, соціальний та політичний розвиток країни суттєво залежить від стадій проникнення іноземного капіталу у банківську систему, рівня присутності іноземного капіталу в структурі банківського сектора країни-реципієнта.

**Висновки.** Отже, при визначенні доцільності зростання присутності іноземного капіталу у банківській системі країни необхідно керуватися стратегічними пріоритетами, практична реалізація яких дасть змогу забезпечити цілісність і стабільність функціонування банківської системи. Дослідження доводять, що справа не в кількісних показниках присутності іноземного капіталу, а в його якості, структурі, цілях та функціях, які він виконує в економіці. Тому важливими рішеннями щодо регулювання негативних моментів зростання іноземного капіталу в банківській системі країни є створення вигідних економіко-правових умов для вітчизняних банків, за яких вони матимуть змогу ефективно конкурувати з іноземними на внутрішньому ринку.

Разом з тим розширення доступу іноземного банківського капіталу в Україну потребує адекватних регулятивних рішень, що ґрунтуються на стратегії розвитку національного банківського сектора, підвищенні рівня конкурентоспроможності і капіталізації банків, зниженні собівартості банківських послуг, розширенні фінансового інструментарію.

Саме на досягнення цих цілей повинно бути спрямоване регулювання ризиків зростання присутності іноземного капіталу у банківській системі нашої держави.

## **ЛІТЕРАТУРА**

1. Барановський О.І. Іноземний капітал у банківській системі України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Євроінтеграційний курс: фінансовий вимір: 36. наук. пр. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2006. – Вип. 3 (LIX). – С. 257-264.
2. Гесць В. Іноземний капітал у банківській системі України // Дзеркало тижня. – 2009. – № 26.
3. Міщенко В., Набок Р. Іноземний капітал у банківській системі країн Центральної і Східної Європи // Банківська справа. – 2006. – № 5-6. – С. 3-14.
4. Основні показники діяльності банків України на 01.01.2010 // Вісник Національного банку України. – № 12. – 2009. – С. 74.
5. Остапчук Я. Роль іноземного капіталу в банківській системі України // Фінансові ризики. – 2007. – № 1(46). – С. 41-47.
6. Смовженко Т.С., Другов О.О., Сенищ І.П. Ризик «залежного розвитку» банківської системи України та шляхи його мінімізації // Банківська справа. – 2006. – № 5-6.

**Надійшла до редколегії:**

**Матеріали, наведені в статті, раніше не опубліковувалися.**